

Jak nauczyć ucznia określania funkcji środków poetyckich?

Ewa Arciszewska
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Tuszynie
e.arciszewska@ckp.edu.pl

Zadanie trudne, zwłaszcza, gdy uczniowie nie palają miłością do poezji, nie zadają sobie trudu, by ją zrozumieć, o jej przeżyciu nie wspomnę. Proponuję rozwiązanie, które może się przydać, zwłaszcza do pracy z takimi uczniami, o których wspomniałam wcześniej.

Opracowany materiał nazwałam ściągą. Uczeń dostaje taką właśnie ściągę, która ma wklejona lub wpięta do zeszytu i korzysta z niej na lekcjach poświęconych liryce (i nie tylko). Zebrane tu zostały podstawowe środki wykorzystywane w poezji i w oddzielnej kolumnie ich podstawowe funkcje. Cechą charakterystyczną jest to, że w miarę omawiania konkretnego utworu uczeń – już sam lub z nauczycielem na lekcji – uzupełnia ostatnią kolumnę tabeli. Jest tym samym współautorem. Poza tym wykorzystuje zaproponowane konstrukcje składniowe, uczy się konkretnych schematów składniowych. Może warto spróbować.

Środki w poezji i ich funkcje

Środki fonetyczne

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
Wyraz dźwiękonaśladowczy (onomatopeja)	Naśladowanie dźwięków przy pomocy słów. <i>Łubudubu</i> <i>. Tup, tup</i>	Oddanie atmosfery miejsca, zdarzenia Budują napięcie emocjonalne, określają nastój

Środki semantyczne (tropy)

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
--------	-----------------------	---------

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
Epitet/epitet metaforyczny	Określenie rzeczownika <i>Czas krawiec kulawy z chińskim wąsem</i>	Uwydatnia cechy lub właściwości. Oddziałują na wyobraźnię.
Porównanie Porównanie homeryckie	Podkreślenie cech jakiegoś zjawiska przez zestawienie z innym. <i>Idzie zmierzch jak tłumy cieni.</i>	Pozwala wyobrazić sobie porównywane rzeczy, zjawiska. Podkreśla związek między porównywanymi rzeczami.
Przenośnia Metafora	Takie połączenie wyrazów, które zmienia ich znaczenie <i>Morze kukurydzy</i>	Wydobywa nowe znaczenie wyrazów
Eufemizm	Wyraz, zwrot lub wyrażenie użyte zamiast innego o silnym zabarwieniu emocjonalnym <i>Czy dziadek się czasem nie kończy?</i>	Łagodzi znaczenie lub osłabia silne zabarwienie emocjonalne. Pozwala eliminować wulgaryzmy, dosadne określenia.

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
Ożywienie Animizacja	Przypisanie rzeczom zjawiskom cech istot żywych. <i>Wicher zawył</i>	Ożywia obraz poetycki.
Uosobienie personifikacja	Przypisanie rzeczom, zwierzętom cech ludzkich. <i>Cyprysy mówią i mówią uczenie.</i>	Ożywia obraz poetycki.
Symbol	Ukryte znaczenie, niejednoznaczne. <i>serce bolało i nie pozwalało się ukoić</i>	Pozwala widzieć to, co ukryte. To, co, nie można powiedzieć wprost.
Alegoria	Poza znaczeniem dosłownym ma znaczenie ukryte, jednoznaczne. Zwierzęta w bajkach	Ukonkretnienie pojęć, cech. Zwraca uwagę na
Ironia	Sprzeczność między dosłownym znaczeniem a intencją wypowiedzi.	Zaznacza dystans Kpi z czegoś Jest przejawem drwiny Akcentuje żart

Środki słownikowe

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
Zdrobnienie	Coś mniejszego w stosunku do poprzedniego, oznaczać może pieszczotliwy lub pogardliwy stosunek mówiącego do obiektu <i>Kotek, buźka</i>	Wyraża pozytywne nastawienie. Podkreśla emocje. Buduje obraz czegoś.
Zgrubienie	Coś większego, negatywnego <i>Nochal</i>	Służy do podkreślenia wielkości, wyeksponowania negatywnego stosunku, ironii, pogardy, niechęci,

Środki składniowe

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
Powtórzenie Paralelizm składniowy	Powtórzenie słów, wersów, zdań ^o podobnej budowę składniowej	Zwraca uwagę na jakąś treść Akcentuje, Tworzy rytm
Anafora	Powtórzenie słowa lub	Zwraca uwagę na jakąś treść. Akcentuje

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
	segmentu wypowiedzi na początku wersu <u>Albo tylko</u> odrazę <u>Albo tylko</u> litość
Apostrofa	Bezpośredni uroczysty zwrot do kogoś lub czegoś <i>Orszulo, moja wdzieczna</i>	Nadaje tekstowi podniosły charakter.
Pytanie retoryczne	Pytanie, które nie wymaga odpowiedzi <i>Gdzieś ty latał?</i> <i>Gdzieś ty fruwał?</i>	Podkreśla emocje Akcentuje jakąś treść Podkreśla cechy stylu retorycznego
Wyliczenie	Wymienienie kolejnych elementów <i>Moreny, mureny i morza i zorze</i>	Porządkuje wypowiedź Podkreśla, akcentuje
Wykrzyknienie	Zdanie wykrzyknikowe <i>Przecież ja tu placzę!</i>	Wskazuje na zaangażowanie emocjonalne.
Przerzutnia	Przeniesienie wyrazu lub części zdania	Urozmaica rytm. Zwiększa dynamikę

Środek	Objaśnienie /przykład	Funkcja
	do następnego wersu lub strofy	Uwydatnia przeniesione połączenia słowne. Akcentuje emocje podmiotu lirycznego.

Tak opracowaną tabelę można wydrukować, rozdać uczniom i pracować z nimi. Jest to też dobry materiał do wszelkich działań powtórkowych nie tylko przed egzaminem.